



УДК: 371.134:63(4)

ВІКТОРІЯ ВЛАСОВА, старший викладач

Європейський університет в м. Києві

Адреса: бульв. Академіка Вернадського 16-В, 03115, м. Київ, Україна

E-mail: vlasova_victoria@yahoo.fr

**ОРГАНІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ
В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ ТА ФРАНЦІЇ:
ПОРІВНЯЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ****АНОТАЦІЯ**

Розглянуто організацію системи вищої екологічної освіти у Франції та в Україні. Визначено основні елементи педагогічного порівняння між двома країнами. Здійснено аналіз науково-педагогічної літератури, присвяченої вивченню окремих аспектів професійної підготовки екологів в університетах обох країн. Досліджено нормативно-правове забезпечення професійної підготовки екологів у цих країнах. Визначено структуру вищої екологічної освіти та систему освітньо-кваліфікаційних рівнів України та Франції. Наведено основні елементи порівняльного аналізу вищої екологічної освіти України і Франції. Досліджено та сформульовано основні напрями підготовки екологів в університетах Франції і України. Зазначено основні засади розвитку системи вищої екологічної освіти у Франції, що ґрунтуються на системі законодавчих актів і нормативних положень. Обґрунтовано важливе значення розробки та укладання Концепції екологічної освіти. Встановлено головну причину збільшення тенденції до розширення екологічної освіти на різних університетських факультетах і рівнях освіти. Схарактеризовано основні етапи розвитку вищої екологічної освіти Франції та України. Після проведеного порівняльного аналізу систем вищої екологічної освіти Франції та України було визначено спільні та відмінні риси у вищій освіті цих країн.

Ключові слова: дипломи, вища освіта, екологічна освіта, нормативно-правова база, професійна підготовка, структура вищої екологічної освіти, освітньо-кваліфікаційний рівень, університет.

ВСТУП

Процеси інтернаціоналізації суспільного життя в сучасному світі, динамічний розвиток національних економік, зростання конкуренції, глибокі зміни у сфері зайнятості висувають нові вимоги до якості підготовки фахівців-екологів, визначають постійну потребу в підвищенні їх професійної кваліфікації і мобільності. Інтеграція у світове економічне співтовариство зумовила необхідність зближення якості професійної освіти в Україні та у передових країнах світової спільноти, зокрема у Франції. У цьому контексті пріоритетного значення набувають порівняльно-педагогічні дослідження, актуальність яких у вітчизняній педагогіці викликана необхідністю дослідити аспекти професійної підготовки фахівців-екологів.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є аналіз становлення та розвитку системи вищої екологічної освіти в університетах Франції, а також визначення основних елементів порівняльного аналізу вищої екологічної освіти у Франції та Україні.



ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для нашого дослідження важливе значення мають наукові праці, в яких розглянуто питання вищої екологічної освіти, зокрема дослідження таких науковців, як Н. Авраменко, В. Андрущенко, Г. Білявський, В. Добровольський, Л. Лук'янова, М. Малишко, О. Романовський, О. Федоренко, С. Шмалей та ін. Вивченням особливостей здобуття вищої освіти, організації університетського навчання (в контексті розбудови Європейського простору вищої освіти) займались О. Хміль [6], В. Ципко [7] та ін. Порівняльний аналіз ступеневої освіти за кордоном і в Україні зроблено В. Козаковим, Л. Пуховською та ін. Формуванню екологічної компетентності студентів присвячено дослідження науковців: Н. Пустовіт, Л. Руденко, Л. Титаренко та ін. Екологічну компетентність як складову професійної компетентності досліджували Г. Бордовський, Л. Лук'янова, Н. Олійник, Н. Пустовіт, С. Старовойт та ін. У Франції педагогічні засади екологічної освіти досліджують Д. Башляр, М. Девле, О. Менье, Ж.-П. Робен, А. Росш, Д. Шаррон, Ж. Шаррон та ін. Проблематику відбору й конструювання змісту екологічної освіти вивчали Д. Бург, Ж. Гарре, Д. Котро та ін. Методологічні засади проведення досліджень у системі вищої школи Франції у сфері екологічної освіти висвітлено в роботах П. Агесе, Е. Бонфу, Ж. Дорст, К. Дрейфу, Б. де Жувенель, Г. Коін.

Виконуючи дослідження, ми використали такі методи, як порівняльний аналіз, що дозволило виявити спільні й відмінні риси систем вищої екологічної освіти України та Франції; історико-педагогічний аналіз, який дозволив визначити основні етапи еволюції та модернізації систем вищої екологічної освіти країн; соціологічний, який дозволив ознайомитися з фактичним сучасним станом проблеми, та розширити емпіричну базу для подальшого аналізу.

Незважаючи на широкий тематичний спектр наукових досліджень, проблема порівняння систем вищої екологічної освіти України і Франції не була предметом системних наукових досліджень, що і зумовило вибір теми нашої статті.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Між системами вищої екологічної освіти України і Франції, на нашу думку, існують як певні спільні риси, так і відмінні. Тому нами були виділені наступні три основні елементи порівняльного аналізу двох країн: нормативно-правова база вищої екологічної освіти, структура вищої екологічної освіти та система освітньо-кваліфікаційних рівнів (рис. 1).

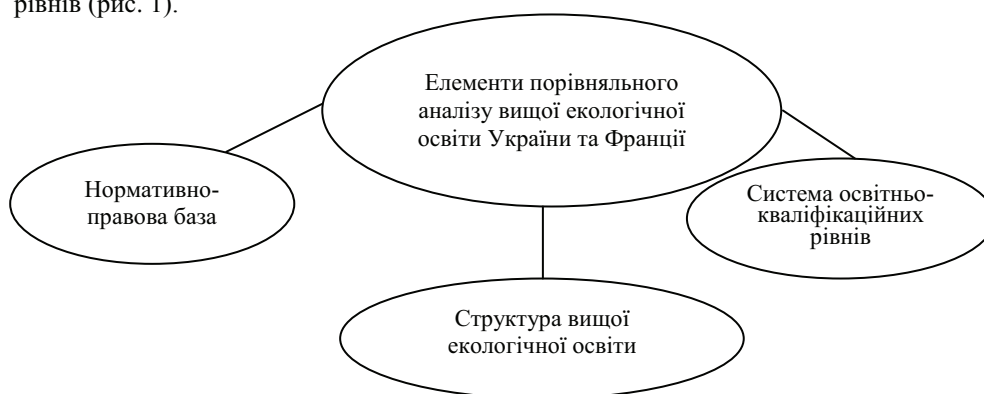


Рис. 1. Основні елементи порівняльного аналізу вищої екологічної освіти України та Франції



Вища екологічна освіта в Україні є ступеневою. ВНЗ I та II рівнів акредитації (училища, технікуми, коледжі) і III та IV рівнів (університети, інститути, академії) забезпечують фундаментальну професійну, наукову та практичну підготовку фахівців екологів з освітньо-кваліфікаційними рівнями молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста та магістра. Управління вищою екологічною освітою здійснює МОН України.

В Україні сформовано нормативно-правову базу вищої екологічної освіти. Зокрема, діють Положення про державний вищий навчальний заклад освіти (1996 р.), Концепція екологічної освіти України, Закон України «Про вищу освіту», Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах (1993 р.). Мета вищої освіти України сформульована у ст. 42 Закону України «Про освіту» і полягає в тому, що «...вища освіта забезпечує фундаментальну наукову, професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами освітньо-професійних рівнів відповідно до їх бажань, інтересів і здібностей, удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовки та підвищення їх кваліфікації...» [2, с. 4].

Вперше напрям підготовки «Екологія» в Україні затверджено у 1994 році. З 1997 року розпочато підготовку фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» за спеціальністю «Екологія та охорона навколишнього середовища» (070801) [4, с. 16].

У 2002 році з урахуванням сучасних світових вимог щодо охорони природи й тенденцій розвитку науки і практики в Україні була розроблена Концепція екологічної освіти. Нею передбачається створення високоефективної системи підготовки громадян для вирішення екологічних проблем в країні, її основоположна ідея полягає у формуванні екологічної культури особистості і суспільства загалом. У Концепції стверджується, що підготовка громадян з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури повинна стати одним з головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем в Україні [3, с. 16].

Відповідно до Болонської декларації в Україні здійснена реструктуризація системи вищої освіти та перехід на двоступеневу систему освіти – бакалавр і магістр. Серед стратегічних завдань модернізації вищої освіти в контексті Болонського процесу – забезпечення інформатизації навчального процесу та доступу до міжнародних інформаційних систем. У 2008 році з розширенням спектра потреб фахівців-екологів відбулася заміна спеціальності (040106) «Екологія та охорона навколишнього середовища» на напрям підготовки – «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування».

Сьогодні професійну екологічну освіту в Україні здійснюють ВНЗ різних рівнів акредитації. Відповідно до Закону України «Про освіту» й Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні, а також з урахування потреб ринку праці система професійної підготовки екологів в нашій країні складається з таких освітньо-кваліфікаційних рівнів: «молодший спеціаліст», «бакалавр», «спеціаліст», «магістр».

Таким чином структуру вищої екологічної освіти України можна представити у вигляді таблиці 1.

Вітчизняні ВНЗ здійснюють професійну підготовку екологів у двох аспектах: перший – підготовка фахівців, що знають концепції, закони екології і місце людини в природному стані екосистем; другий – підготовка екологів для конкретної галузі промисловості чи сфери діяльності [1, с. 156]. Перший аспект підготовки характерний для більшості національних і державних університетів, економічних і гуманітарних ВНЗ, другий – для ВНЗ технічного і технологічно профілю, аграрних і педагогічних.



Таблиця 1

Структура вищої екологічної освіти України

Структура освіти		Рівні (ступені). Документ про освіту	Період навчання (роки та кредити ЄКТС)
Докторантура		Науковий ступінь доктор наук, диплом доктора наук	–
Аспірантура		Науковий ступінь кандидат наук, диплом кандидата наук	≥ 3 роки
Вища освіта	Повна вища освіта	Магістр, диплом магістра	1–2 роки (60–120 ЄКТС)
		Спеціаліст, диплом спеціаліста	1–1,5 роки (60–90 ЄКТС)
	Базова вища освіта	Бакалавр, диплом бакалавра	3–4 роки (180–240 ЄКТС)
			2–3 роки на основі диплома молодшого спеціаліста
Неповна вища освіта	Молодший спеціаліст, диплом молодшого спеціаліста	2–3 роки (120–180 ЄКТС) 3–4 роки на основі базової загальної середньої освіти	

У контексті актуалізації потреби європейської інтеграції всіх аспектів життя нашої держави важливим завданням сучасної екологічної освіти України є процес модернізації змістових та організаційно-методичних аспектів її діяльності. За цих умов вивчення й усвідомлення світових тенденцій у сфері вищої освіти, удосконалення мережі вищих навчальних закладів має важливе теоретичне і практичне значення, становить основу для прогнозування і розвитку національної вищої екологічної освіти в контексті наближення до європейських освітніх стандартів. При виробленні стратегії розвитку вищої екологічної освіти в Україні особливо важливим є досвід розвитку вищої екологічної освіти Франції, здобутий у процесі реформування.

Порівняно з Україною, Франція відрізняється, з одного боку, великою різноманітністю типів ВНЗ, з іншого боку, – досить уніфікованою і централізованою системою управління вищою освітою. Необхідно відзначити, що у Франції сам термін «Вища освіта» трактують інакше, ніж в Україні. Отриманий в ліцеї ступінь бакалавра вважається першим етапом уже вищої освіти, по-перше, тому, що ВАС присуджується журі, очолюваним університетським викладачем, по-друге, тому, що тільки зі ступенем бакалавра можна вступити до університету.

Основні засади розвитку системи вищої екологічної освіти у Франції ґрунтуються на логічно побудованій системі законодавчих актів і нормативних положень.

Концепція освіти в галузі навколишнього середовища в університетах Франції відповідає основним положенням, висунутим Всесвітньою комісією з проблем навколишнього середовища і розвитку цивілізації, які констатують, що «освіта в галузі навколишнього середовища повинна бути включена в інші дисципліни навчальних закладів усіх рівнів». Загальною потребою всіх освітніх програм з екології є максимум міжпредметних зв'язків. Необхідність міжпредметного навчання на університетському рівні безумовно підтверджує Національний план розвитку науки про довкілля. У ньому визнається, що нинішня екологічна політика щодо довкілля породила все зростаючу потребу в вчених-фахівцях цього роду.

З 1990 року, керуючись рішеннями Регіонального семінару з інтеграції екологічної освіти із звичайним університетським навчанням в Європі (7–10 червня 1988 року м. Брюссель), Міжнародною програмою екологічної освіти ЮНЕСКО, а також рекомендаціями центру з екології людини у Вільному університеті в Брюсселі, у



Франції посилюються тенденції до розширення екологічної освіти на різних університетських факультетах і рівнях.

У 2002 р. Національною Асамблеєю та Сенатом було прийнято закон «Про професійну підготовку», у якому освіту у Франції проголошено загальнодержавною справою і підкреслено, що необхідною умовою існування будь-якого суспільства є відновлення його трудових ресурсів, у тому числі і в екологічній сфері.

У 2005 р. всі університети Франції перейшли на нову систему вищої освіти LMD (Licence – Master – Doctorat). Освіта організована по семестрам і освітнім одиницям (unite d'enseignement) [8, с. 265]. При цьому, освітні одиниці можуть відповідати різним предметам, або об'єднувати кілька предметів, і поділяються на основні (або обов'язкові), другорядні (або факультативні) і вільні. Кожен ВНЗ отримав право складання власного пакета освітніх послуг (offre de formation) у вигляді набору спеціалізацій (parcours), провідних до отримання національних дипломів. Уточнена загальна для всіх ВНЗ університетського сектора організація освіти за «галузями знань» (domaines), які об'єднують кілька дисциплін, «спеціалізаціями» (specialites), що дозволяє ідентифікувати головний напрям освіти, і «спеціальностями» (parcours), що підкреслює деякі особливості спеціалізацій та уточнює компетенцію, отриману студентом за час навчання.

Для підтвердження отриманих знань як у Франції так і в Україні використовується Європейська система залікових одиниць трудомісткості дисциплін (ECTS), яка була успішно апробована і використана по всій Європі. Дипломи видаються за наявності певної кількості «кредитів», наприклад, для отримання ступеня Магістра студент за п'ять років навчання повинен набрати їх не менше 300. Цікавим є те, що провідне місце в структурі вищої освіти Франції посідають університети, навчання в яких поділяється на коротко- і довготермінове. Короткотермінові програми обирають 30 % власників дипломів бакалавра, які після двох років навчання надають випускникам можливість розпочати професійну діяльність.

Таблиця 2

Структура вищої екологічної освіти Франції

Рік навчання	Ступінь	Термін навчання/ Кількість одиниць ECTS	Диплом/Ступінь	Рівень
+9	Доктор 3	9 років	Ступінь доктора медицини	Доктор
+8	Доктор 2	8 років/16 семестрів 480 кредит. одиниць (ECTS)	Ступінь доктора	
+6	Доктор 1	6 років	Державний диплом доктора	
+5	Магістр 2	5 років/10 семестрів/ 300 кредитних одиниць (ECTS)	Магістр у сфері наукових досліджень, магістр в сфері професійної діяльності. Диплом інженера	Магістр
+4	Магістр 1	–	–	
+3	Ліцензіат 3	3 роки/6 семестрів/ 180 кредитних одиниць (ECTS)	Ліцензіат загальної університетської освіти, Професіональний ліцензіат	–
+2	Ліцензіат 2	2 роки/4 семестри	Університетський диплом з технології (DUT). Диплом вищого техніка (BTS)	Ліцензіат
+1	Ліцензіат 1	–	–	
Середня освіта + диплом бакалавра				



Студентам, які навчалися за довготерміновими програмами, побудованими за циклами послідовного, рівневого навчання, наприкінці кожного циклу видається державний диплом. Сучасну схему організації вищої університетської екологічної освіти у Франції можна представити у вигляді таблиці 2. Важливим є те, що вищу екологічну освіту у Франції студенти можуть здобувати як в університетах і Вищих школах, так і у спеціалізованих ВНЗ, наприклад, Університетських технологічних інститутах, Університетських професійних інститутах тощо; причому для вищої освіти Франції характерні варіативність спеціальностей і певна «регіоналізація освіти» [5, с. 83]. Основні етапи розвитку вищої екологічної освіти Франції та України представлена у таблиці 3.

Таблиця 3

Етапи розвитку вищої екологічної освіти Франції та України	
Україна	Франція
1994 р. – затверджено напрям підготовки «Екологія»	1976 р. – відкрита секція екології в CNRS (Національний центр наукових досліджень Франції)
1997 р. – розпочато підготовку фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» за спеціальністю «Екологія та охорона навколишнього середовища» (070801)	1982 р. – запропонована зміна розділу 29 «екології» в розділ 32 «Біологія популяцій і екосистем»
1998 р. – створення і початок роботи групи по складанню стандарту екологічної освіти	З 1990 р. – посилення тенденції до розширення екологічної освіти на різних університетських факультетах і рівнях
1999 р. – зміна назви екологічної спеціальності на сучасну «Укологія і охорона навколишнього середовища»	2002 р. – Національною Асамблеєю та Сенатом прийнято закон «Про професійну підготовку»
Початок 2002 р. – затверджено концепцію екологічної освіти України	2004 р. – Національна програма з екологічної освіти з метою сталого розвитку (EEDD – Education a l’environnement pour un developpement durable) впроваджена у всі навчальні заклади

Тепер наведемо порівняльну характеристику систем вищої екологічної освіти Франції та України (табл. 4).

Таблиця 4

Порівняльний аналіз систем вищої екологічної освіти Франції та України	
Вища екологічна освіта Франції	Вища екологічна освіта України
Спільні риси	
<p>Наявність державних і приватних вищих навчальних закладів. Академічний рік має два семестри, починається у вересні і закінчується в червні. Навчальні плани державних університетів стандартизовані на рівні Міністерства освіти. Дисципліни по спеціальності закінчуються іспитом. Іспити здаються відразу після завершення курсу лекцій. Якість навчання контролюється на державному рівні Міністерством освіти. Велика увага приділяється самостійній роботі студентів. Єдина система кредитів ECTS</p>	
Відмінності	
Вища освіта включає три рівня LMD (licence – master – doctor – ліценціат-магістр-доктор)	Вища освіта включає чотири основних рівня: «молодший спеціаліст», «бакалавр», «спеціаліст», «магістр»



Продовження таблиці 4

Вища екологічна освіта Франції	Вища екологічна освіта України
Студент сам складає індивідуальний навчальний план, доповнюючи обов'язкові дисципліни (Unites de valeur) предметами за вибором (Modules optionnels)	Індивідуальний навчальний план складається університетом

ВИСНОВКИ

Проведене автором дослідження показало, що підґрунтям екологічної освіти у Франції є принципи гнучкості та наступності. Система екологічної освіти Франції на відміну від України характеризується інформаційною насиченістю та реалізується за різними концепціями. З'ясовано, що провідне місце в структурі вищої екологічної освіти Франції посідають університети, навчання в яких поділяється на коротко- і довготермінове. Проаналізувавши елементи порівняльного аналізу систем вищої екологічної освіти двох країн ми дійшли висновку, що порівняно з Україною, Франція відрізняється, з одного боку, великою різноманітністю типів вищих навчальних закладів, а з іншого боку, – централізованою системою управління вищою освітою.

Автором були виявлені структура освіти, основні ступені, рівні освіти, терміни навчання, схарактеризовано європейську систему залікових одиниць трудомісткості дисциплін ECTS. Підсумовуючи результати дослідження, треба зауважити, що головною метою професійної підготовки майбутніх екологів в університетах Франції є орієнтація на вирішення екологічних проблем країни.

Перспективним напрямом подальшого дослідження є вивчення питання європейського виміру французької університетської екологічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білецька Г. А. Підготовка кваліфікованого фахівця-еколога як один із шляхів вирішення екологічних проблем / Г. А. Білецька // Зб. пр. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. «Шляхи вирішення екологічних проблем урбанізованих територій: наука, освіта, практика». – № 5. – Хмельницький : ТУП, 2003. – С. 156–158.
2. Закон України «Про освіту» // Голос України. – Квітень, 1996. – С. 1–6.
3. Концепція екологічної освіти України // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2002. – № 7. – С. 3–23.
4. Рідей Н. М. Теорія і практика ступеневої підготовки майбутніх екологів: автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Н. М. Рідей. – К., 2011. – С. 16–17.
5. Рудишин С. Д. Стан екологічної освіти в практиці вищої школи зарубіжних країн / С. Д. Рудишин // Вісник Житомирського держ. ун-ту. – 2008. – Вип. 40. Педагогічні науки. – С. 81–83.
6. Хміль О. Особливості системи вищої освіти у Франції / О. Хміль // Молодь і ринок. – 2010. – № 9. – С. 95–99.
7. Ципко В. Сучасні тенденції розвитку вищої освіти в країнах Європейського союзу / В. Ципко // Рідна школа. – 2008. – № 1/2. – С. 78–80.
8. Шульга Н. В. Розвиток професійної освіти в Західній Європі / Н. В. Шульга // Педагогічний процес: теорія і практика. Збірник наукових праць. – Вип. 4. – К. : Видавництво «Міленіум», 2006. – С. 262–269.